

Reaktor jądrowy chłodzony gazem

Przedmiotem wynalazku jest reaktor jądrowy chłodzony gazem z rdzeniem usypanym ze sferycznych elementów paliwowych.

5   Dotychczas znane są różne rozwiązania reaktorów jądrowych wykorzystujących zjawisko rozszczepienia jądra atomowego. Obecnie budowane i projektowane komercyjne reaktory jądrowe to tzw. reaktory trzeciej generacji. Charakteryzują się one tym, że przeprowadza się w nich kontrolowane przemiany jądrowe, które wykorzystuje się do wytwarzania energii. Najczęściej jako paliwo w reaktorach stosowany jest uran U-235 lub pluton Pu-239. W fazie projektów są również reaktory czwartej generacji,
10 w których kładzie się szczególny nacisk na zmniejszenie oddziaływania na środowisko oraz zwiększenie bezpieczeństwa i niezawodności ich pracy.

Opisy zgłoszeń patentowych [EP3564966A1](#) i [EP3564965A1](#) przedstawiają rozwiązania zespołu paliwowego dla reaktora jądrowego, których celem jest efektywne odprowadzanie ciepła z elementów paliwowych. Elementy paliwowe umieszczone są w integralnie połączonych ogniwach w postaci kształtowanych rur, których osie podłużne pokrywają się z osiami podłużnymi elementów paliwowych. Rury te mają przekrój w kształcie sześciokąta foremnego i w pierwszym ze zgłoszeń
15 ([EP3564966A1](#)) ich krawędzie są ugięte wzdłuż podłużnej osi ogniwa, a w drugim zgłoszeniu ([EP3564965A1](#)) krawędzie rur są nachylone w rzędach równoległych do jednej z głównych przekątnych sześciokąta. Takie kształty pozwalają na równomierny opływ elementów paliwowych przez czynnik chłodzący i efektywny odbiór ciepła z tych elementów.

Opis zgłoszenia wzoru użytkowego [CN202563900U](#) przedstawia reaktor jądrowy określany przez twórców mianem piątej generacji, który wyposażony jest w złożę ze sferycznym paliwem uranowo-plutonowym. Wewnątrz obudowy znajduje się rdzeń reaktora w kształcie sfery połączony od góry ze zbiornikiem kulistych elementów paliwa uranowego oraz ze zbiornikiem kulistych elementów paliwa plutonowego. Rury chłodzenia obiegu pierwotnego są rozmieszczone w obszarze środkowym rdzenia, a wymiennik ciepła obiegu wtórnego jest umieszczony między wewnętrzną a zewnętrzną obudową reaktora. Przestrzeń między wewnętrzną a zewnętrzną obudową wypełnia woda obiegu wtórnego. Warstwy izolacji termicznej są umieszczone pomiędzy wymiennikiem ciepła obiegu pierwotnego a zewnętrzną obudową reaktora oraz pomiędzy wymiennikiem ciepła obiegu wtórnego a zewnętrzną
25 obudową reaktora.

Opis zgłoszenia patentowego [US4642214A](#) przedstawia wysokotemperaturowy reaktor jądrowy posiadający kuliste elementy paliwowe, które rozmieszczone są wokół grafitowego rdzenia w postaci grafitowych kulek lub kolumny z kompaktowego grafitu.

Reaktor jądrowy składający się ze sferycznego rdzenia z kulistymi elementami paliwowymi,
35 w którym chłodziwo wpływa do środka rdzenia i wypływa promieniowo na zewnątrz sferycznego rdzenia ujawniony jest w opisie zgłoszenia patentowego [GB1055754A](#).

Elementy paliwowe w reaktorze jądrowym według opisu zgłoszenia patentowego [GB989168A](#) są tak połączone ze sobą, aby można je było „jak po sznurku” wprowadzać do rdzenia reaktora, przy

czym sąsiednie lub sparowane elementy paliwowe są sprzęgnięte, dzięki czemu można je pojedynczo wyjmować z rdzenia.

5 Konstrukcje reaktorów jądrowych, w których kuliste elementy paliwowe umieszczone są w pionowych rurach, przez które przepływa chłodziwo przedstawione są w opisach zgłoszeń patentowych [GB935130A](#) i [GB941825A](#). Rury mają zmienną średnicę, co wpływa na zmiany natężenia przepływającego przez te rury chłodziwa a to z kolei na utrzymywanie elementów paliwowych na
10 pożądanej wysokości. Elementy paliwowe mogą być również umieszczone w perforowanej sferycznej obudowie, przez którą swobodnie przepływa chłodziwo i odbiera od nich ciepło.

Opis patentowy [CN1296939C](#) prezentuje rozwiązanie złoża i sposób ułożenia kulistych
15 elementów paliwowych w gazowym wysokotemperaturowym reaktorze jądrowym. Kuliste elementy paliwowe są ułożone na grafitowych warstwach reflektora i są chłodzone strumieniem przepływającego helu.

Układ zasilania oraz układ obsługi i przechowywania kulistych elementów paliwowych reaktora
15 jądrowego chłodzonego gazem przedstawia opis zgłoszenia patentowego [US2012230458A1](#). Ujawniony układ jest skonfigurowany w taki sposób, że chłodzący gaz wpływa do reaktora zarówno przez doprowadzenie, jak i odprowadzenie elementów paliwowych ograniczając w ten sposób
20 przechodzenie gazu o wysokiej temperaturze z reaktora do układu odbierającego ciepło.

Rozwiązania systemów wyladowczych kulistych elementów paliwowych lub moderatorów
20 z reaktora jądrowego z granulowanym złożem przedstawiają opisy zgłoszeń patentowych [GB941108A](#) i [CA2437154A1](#). Z kolei opis zgłoszenia patentowego [DE3121379A1](#) ujawnia konstrukcję rury wyladowczej kulistych elementów paliwowych dla reaktora jądrowego chłodzonego gazem.

Celem wynalazku jest reaktor jądrowy chłodzony gazem cechujący się konstrukcją rdzenia
25 o kształcie zbliżonym do sfery, który wypełniony jest sferycznymi elementami paliwowymi i moderatorem w postaci kulistych elementów grafitowych. Reaktor ten posiada prosty układ chłodzenia i jest odporny na typowe awarie powodowane brakiem cyrkulacji chłodziwa albo utratą ciśnienia chłodziwa w reaktorze. Zminimalizowana jest w nim liczba układów zabezpieczających przed awarią i spełnia on restrykcyjne wymagania dotyczące bezpieczeństwa, zużycia paliwa jądrowego i gospodarowania radioaktywnymi odpadami.

30 Przedmiotem wynalazku jest reaktor jądrowy chłodzony gazem składający się z obudowy reaktora z wlotem gazowego chłodziwa i wylotem gazowego chłodziwa oraz warstwą reflektora i rdzeniem reaktora, w którym znajdują się sferyczne elementy paliwowe, pręty kontrolne oraz moderator w postaci kulistych elementów grafitowych. Jego istotą jest to, że na wewnętrznej stronie obudowy reaktora mającej kształt zbliżony do sfery umieszczona jest warstwa reflektora, za którą
35 w kierunku środka reaktora znajduje się przestrzeń przepływu chłodziwa oddzielona perforowaną przegrodą od rdzenia reaktora ze złożem usypanym ze sferycznych elementów paliwowych. W rdzeniu reaktora znajdują się promieniowo ułożone pręty kontrolne umieszczone w prowadnicach przechodzących przez przestrzeń przepływu chłodziwa, warstwę reflektora i obudowę reaktora.

Prowadnice w obrębie rdzenia reaktora lub przestrzeni przepływu chłodziwa mają perforowaną powierzchnię i każda z nich na swoim końcu od zewnętrznej strony obudowy reaktora połączona jest z wlotem gazowego chłodziwa albo wylotem gazowego chłodziwa. Od górnej i dolnej strony reaktora w obudowie reaktora, warstwie reflektora i przestrzeni przepływu chłodziwa znajdują się pierwsze rury, które połączone są swoimi pierwszymi końcami z rdzeniem reaktora a drugimi końcami od zewnętrznej strony obudowy reaktora połączone są z wylotami gazowego chłodziwa albo wlotami gazowego chłodziwa i stanowią one odpowiednio doprowadzenie i odprowadzenie sferycznych elementów paliwowych. W pierwszych rurach umieszczone są drugie rury połączone swoimi pierwszymi końcami ze znajdującą się w środku rdzenia reaktora sferą wypełnioną moderatorem a drugimi końcami od zewnętrznej strony obudowy reaktora połączone są z odpowiednio doprowadzeniem i odprowadzeniem moderatora.

Korzystnym skutkiem zastosowania wynalazku jest znacznie większy stopień bezpieczeństwa jądrowego i radiologicznego oraz mniejsze negatywne oddziaływanie reaktora jądrowego na środowisko. Mniejsze są też koszty inwestycyjne i eksploatacyjne, co przekłada się na niskie ceny produkowanej energii elektrycznej. Koszty te są szczególnie istotne w przypadku budowy małych, modułowych układów generujących energię. Uzyskiwane wysokie temperatury w rdzeniu reaktora mogą być wykorzystane do zasilania takich procesów technologicznych jak synteza metanolu, amoniaku czy kaprolaktanu.

Przedmiot wynalazku w przykładzie wykonania jest uwidoczniony na schematycznym rysunku, na którym poszczególne figury przedstawiają:

- Fig. 1 – reaktor jądrowy chłodzony gazem w widoku perspektywicznym z przekrojem w pierwszej odmianie wykonania,
 Fig. 2 – reaktor jądrowy chłodzony gazem w widoku perspektywicznym z przekrojem w drugiej odmianie wykonania.

Reaktor jądrowy chłodzony gazem w pierwszej odmianie wykonania składa się ze stalowej sferycznej obudowy reaktora 1 o średnicy 4 m i grubości 0,2 m umieszczonej w betonowo-stalowej osłonie biologicznej. Na wewnętrznej stronie obudowy reaktora 1 ułożona jest warstwa reflektora 2 wykonana z bloków grafitu o wysokiej czystości i grubości 0,8 m. Za warstwą reflektora 2 w kierunku środka reaktora znajduje się 30 centymetrowa przestrzeń przepływu chłodziwa 2.1 oddzielona perforowaną przegrodą 2.2 od rdzenia reaktora 3 ze złożem usypanym ze sferycznych elementów paliwowych 4. Jako chłodziwo stosowany jest nieaktywny chemicznie hel posiadający relatywnie dużą przewodność cieplną. Perforowaną przegrodą 2.2 jest blacha ze stopu żelaza z berylem o grubości 0,05 m z okrągłymi otworami o średnicy 0,03 m. W rdzeniu reaktora 3 znajduje się ok. 100 tys. sferycznych elementów paliwowych 4 o średnicy 0.06 m. Składają się one ze sprasowanego ceramicznego paliwa jądrowego typu TRISO i zawierają ok. 1 g uranu U-235 w postaci dwutlenku uranu UO_2 i dwuwęglu uranu UC_2 . W rdzeniu reaktora 3 znajdują się także promieniowo ułożone pręty

kontrolne 5 umieszczone w prowadnicach 7, które przechodzą przez przestrzeń przepływu chłodziwa 2.1, warstwę reflektora 2 oraz obudowę reaktora 1 i osłonę biologiczną. Prętami kontrolnymi 5 są pręty regulacyjne wykonane ze stopu srebra, indu i kadmu oraz pręty kompensacyjne i bezpieczeństwa zawierające węglík boru. Prowadnice 7 w obrębie rdzenia reaktora 3 i przestrzeni przepływu chłodziwa 2.1 mają perforowaną powierzchnię i każda z nich na swoim końcu od zewnętrznej strony obudowy reaktora 1 połączona jest z wlotem gazowego chłodziwa 1.1. Wzdłuż pionowej średnicy reaktora zamontowane są w obudowie reaktora 1, warstwie reflektora 2 i przestrzeni przepływu chłodziwa 2.1 pierwsze rury 8.1, 8.2, które połączone są swoimi pierwszymi końcami z rdzeniem reaktora 3, a drugimi końcami od zewnętrznej strony obudowy reaktora 1 połączone są z wylotami gazowego chłodziwa 1.2. Rury te stanowią odpowiednio doprowadzenie i odprowadzenie sferycznych elementów paliwowych 4 do i z rdzenia reaktora 3. W pierwszych rurach 8.1, 8.2 umieszczone są współśrodkowo drugie rury 9.1, 9.2, które połączone są swoimi pierwszymi końcami ze znajdującą się w środku rdzenia reaktora 3 sferą 10 o średnicy 0,75 m i grubości 0,04 m wykonaną ze stopu żelaza z berylem. Sfera 10 wypełniona jest moderatorem w postaci kulistych elementów grafitowych 6 o średnicy 0,06 m zawierających także sprasowany pirolityczny węgiel i węglík krzemu. Drugie końce drugich rur 9.1, 9.2 od zewnętrznej strony obudowy reaktora 1 połączone są odpowiednio z doprowadzeniem i odprowadzeniem moderatora. Pierwsze rury 8.1, 8.2 i drugie rury 9.1, 9.2 wykonane są ze stopu żelaza z berylem.

Działanie reaktora jądrowego chłodzonego gazem w pierwszej odmianie wykonania polega na tym, że na skutek zachodzących reakcji rozszczepienia jąder izotopów uranu w sferycznych elementach paliwowych 4 generowane jest ciepło. Ciepło to jest odbierane przez gazowe chłodziwo, które o temperaturze 250 °C jest wprowadzane do reaktora poprzez wloty gazowego chłodziwa 1.1, które znajdują się na końcach prowadnic 7 prętów kontrolnych 5 od zewnętrznej strony obudowy reaktora 1. Gazowe chłodziwo po wprowadzeniu do prowadnic 7 przemieszcza się wzdłuż nich i poprzez perforację dostaje się do przestrzeni przepływu chłodziwa 2.1 i opływa rdzeń reaktora 3 schładzając warstwę reflektora 2. Z przestrzeni przepływu chłodziwa 2.1 gazowe chłodziwo przedostaje się do rdzenia reaktora 3 poprzez perforowaną przegrodę 2.2. Chłodziwo jest także bezpośrednio doprowadzane do rdzenia reaktora 3 poprzez perforowaną powierzchnię prowadnic 7 w obrębie rdzenia reaktora 3. W rdzeniu reaktora 3 chłodziwo przechodząc pomiędzy sferycznymi elementami paliwowymi 4 odbiera od nich wytwarzane ciepło. Nagrzane chłodziwo o temperaturze 900 °C jest przez pierwsze rury 8.1, 8.2 i wyloty gazowego chłodziwa 1.2 w górnej i dolnej części reaktora odprowadzane na zewnątrz reaktora a następnie jest kierowane do wymiennika ciepła. Sferyczne elementy paliwowe 4 doprowadza się w sposób ciągły do rdzenia reaktora 3 pierwszą rurą 8.1 znajdującą się w górze reaktora. W rdzeniu reaktora 3 sferyczne elementy paliwowe 4 generują ciepło i grawitacyjnie przemieszczają się w jego dolne partie i po średnim 8-miesięcznym czasie ich użytkowania jako wypalone są pojedynczo odprowadzane pierwszą rurą 8.2 znajdującą się w dole reaktora. Moderator w postaci kulistych elementów grafitowych 6 doprowadza się do sfery 10 w środku rdzenia reaktora 3 drugą rurą 9.1 znajdującą się w górze reaktora. W sferze 10 kuliste elementy grafitowe 6 spełniają rolę spowalniaczy neutronów i pod wpływem siły grawitacji przemieszczają się w jej dolną część i są systematycznie

odprowadzane drugą rurą 9.2 znajdującą się w dole reaktora. Przy stabilnej pracy reaktora w stanie krytycznym gęstość mocy reaktora wynosi 2,6 MW/m³. Poziom wypalenia sferycznych elementów paliwowych 4 jest w zakresie 140–180 GWd/tHM, a ciśnienie robocze w obiegu pierwotnym wynosi 1,2 MPa. Przy sterowaniu mocą reaktora przesuwają się odpowiednio pręty kontrolne 5 w prowadnicach 7. Zmienia się wówczas tempo reakcji rozszczepienia zachodzących w rdzeniu reaktora 3 na skutek zmiany ilości pochłanianych lub spowalnianych neutronów przez substancje, z których zbudowane są pręty kontrolne.

Reaktor jądrowy chłodzony gazem w drugiej odmianie wykonania posiada prowadnice 7, które mają perforowaną powierzchnię tylko w obrębie rdzenia reaktora 3 i każda z nich na swoim końcu od zewnętrznej strony obudowy reaktora 1 połączona jest z wylotem gazowego chłodziwa 1.3. Pierwsze rury 8.1, 8.2, które połączone są pierwszymi końcami z rdzeniem reaktora 3 połączone są również poprzez swoją perforowaną powierzchnię z przestrzenią przepływu chłodziwa 2.1, a drugimi końcami od zewnętrznej strony obudowy reaktora 1 połączone są z wlotami gazowego chłodziwa 1.4.

Działanie reaktora jądrowego chłodzonego gazem w drugiej odmianie wykonania jest analogiczne i uzyskiwane są podobne parametry pracy jak w pierwszej odmianie. Różnica polega na tym, że gazowe chłodziwo doprowadzane jest do reaktora poprzez wloty gazowego chłodziwa 1.4 i pierwszymi rurami 8.1, 8.2 kierowane jest bezpośrednio do rdzenia reaktora 3. Jest też poprzez perforowaną powierzchnię pierwszych rur 8.1, 8.2 doprowadzane do przestrzeni przepływu chłodziwa 2.1 i opływa rdzeń reaktora 3 schładzając warstwę reflektora 2. Z przestrzeni przepływu chłodziwa 2.1 gazowe chłodziwo przedostaje się poprzez perforowaną przegrodę 2.2 do rdzenia reaktora 3. W rdzeniu reaktora 3 chłodziwo przechodząc pomiędzy sferycznymi elementami paliwowymi 4 odbiera od nich generowane ciepło, a następnie jest odprowadzane poprzez perforowaną powierzchnię prowadnic 7 prętów kontrolnych 5. W dalszej kolejności jest przez wyloty gazowego chłodziwa 1.3 odprowadzane poza reaktor i kierowane do wymiennika ciepła.

Reaktor jądrowy chłodzony gazem będący przedmiotem wynalazku może być uważany za bezpieczny dla środowiska. Osiągane maksymalne temperatury w rdzeniu reaktora 3 uniemożliwiają jego stopienie. Nie naruszana jest też strukturalna integralność stosowanego paliwa jądrowego. Czas pracy reaktora może być liczony w dziesięcioleciach, szczególnie gdy w przyszłości stosowane będzie efektywniejsze sferyczne paliwo jądrowe. Końcowa radioaktywność tego reaktora nie powinna przekraczać poziomu określanego dla obecnie najbezpieczniejszych komercyjnych reaktorów jądrowych.

RZECZNIK PATENTOWY

Maciej Nowicki
mgr inż. Maciej Nowicki
Nr wp. 3476

Wykaz oznaczeń:

- 1 – obudowa reaktora
- 1.1, 1.4 – wlot gazowego chłodziwa
- 1.2, 1.3 – wylot gazowego chłodziwa
- 2 – reflektor
- 2.1 – przestrzeń przepływu chłodziwa
- 2.2 – perforowana przegroda
- 3 – rdzeń reaktora
- 4 – sferyczny element paliwowy
- 5 – pręt kontrolny
- 6 – kulisty element grafitowy
- 7 – prowadnica
- 8.1, 8.2 – pierwsza rura
- 9.1, 9.2 – druga rura
- 10 – sfera